

Dansens og musikkens rødder 42

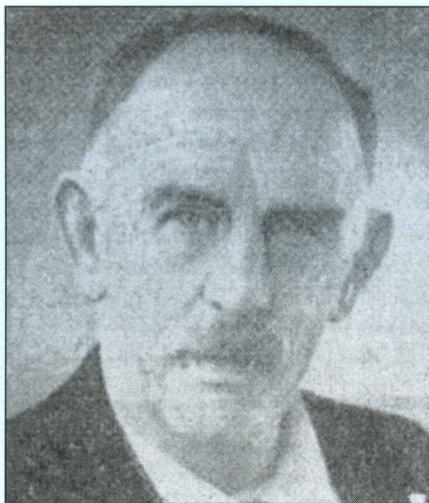
Hornfiffen fra Randers 1. del

af Per Sørensen

Jeg har længe ønsket at fortælle lidt om Hornfiffen og ikke mindst dansens melodi, da netop den melodi, for mig at se, har været den mest populære af alle vore gamle dansemelodier. Den har været brugt til et utal af forskellige danse overalt i Nord-europa og i de engelsktalende lande. Men mere om det senere.

Hornfiffen fra Randers er med i det første danske folkedanse-beskrivelseshefte, som udkom hos Foreningen til Folkedansens Fremme (F. F. F.) i 1901. Dansene i dette hefte er det første spæde forsøg på at beskrive danske danse. Som bekendt startede Andreas Otterstrøm med folkedans i 1899. I den første tid var det svenske danse, der stod på programmet; men ret hurtigt begyndte man at interessere sig for danske danse. De fleste af medlemmerne på danseholdet var unge studerende fra provinsen, som gik på universitetet eller som var ved at tage Statens etårige gymnastikkursus. Nogle af disse unge studerende kendte fra deres hjemegn nogle danse, som de havde lært ved egnens unggilder eller fra andre dansesammenhænge. Om Hornfiffen fortalte C. V. Otterstrøm: "En aften var bygmester Bentsen fra Vallekilde sammen med os for at lære os danse fra Holbøkegnen (bl.a. "Tremandsreel"). Gunnar Køster lærte os "Hornfiffen", som han kendte fra Randerseggen. Vi fik kort sagt det indtryk, at der måtte kunne samles adskillige danske danse, hvis arbejdet blev sat i system...". Senere i samme artikel fortalte han om, hvor vanskeligt det var at få dansene beskrevet og nedfældt på papir. "Endda kunne det volde hovedbrud nok at hitte ud af sådanne indviklede dansetrin som Hornfiffens eller Sønderhoningens - så måtte skoene kridtes og afstrykkene udmåles, før de deltagende blev enige og kunne affatte en minutios beskrivelse. - Der blev arbejdet med en hellig begejstring, og bølgerne kunne gå højt, når der var uenighed om en eller anden detalje; men snart forelå resultatet i form af et sæt dansebeskrivelser og de dertil hørende melodier (og nogle flere), som musikkommissionen havde sørget for."

Hvem var da denne Gunnar Køster (1879-1943), som kunne Hornfiffen (det var i øvrigt også ham, der kunne Korsfirur og Bitte Mand i Knibe)? Han var præstesøn og født i Østbirk; men da han var helt spæd, flyttede den grundtviske

Gunnar Køster – foto fra ca. 1935.

præstefamilie til Mygind Præstegård ved Randers, hvor faderen, Holger Køster, blev sognepræst. Hele Gunnar Køsters barndom foregik i det meget søgte og gæstfrie præstehjem i Mygind, hvor folk fra alle sociale lag var velkomne. I 1899-1900 gik han på Statens etårige kursus i gymnastik og begyndte derefter at læse på Polyteknisk Lærestanstalt, som han dog sprang fra, da han fandt ud af, at han hellere ville være lærer med gymnastik som

speciale. Netop i denne periode, hvor han var i København, var han med på Andreas Otterstrøms folkedansehold, og han var ligeledes med de første par år efter, at man havde stiftet F. F. F. Han rejste dog fra byen og dimitterede fra Vordingborg Seminarium i 1904. I 1906 blev han ansat på Ålykkeskolen i Kolding, som på daværende tidspunkt var en drengeskole, og der var han lærer til sin død i 1943. I Kolding blev han hurtigt leder af gymnastikken og folkedansen i "Kolding Gymnastik- og Ungdomsforening". Holdet i folkedans havde han til midten af 1920'erne.

Gunnar Køster var inkarneret slægtsforsker og meget historisk interesseret, og han forskede i de gamle spillemandslægter på Koldingegnen (Gunnar Køsters hustru, Anna, var vistnok i familie med spillemanden Mads Brems).

I 1921 udkom den berømte artikel om "Nogle jyske Spillemande" af forfatteren Anton Berntsen. Denne artikel blev i 1991 genoptrykt af Danske Folkedanseres Spillemandskreds. I artiklen skyldes de afsnit, der handler om spillemændene Nikolaj Kjær, Mads Brems og Simon Gade fra Koldingegnen, udelukkende Gunnar Køster, der netop havde forsket i disse slægter i perioden 1910-1915 og lavet et manuskript og nogle notater om

Kolding Gymnastik- og Ungdomsforening 1919 (nr. 2 fra højre er Gunnar Køster med violinen).

spillemandene. Dette manuskript og notaterne udlånte han til Anton Berntsen. Udover at skrive om de gamle spillemand fik han også indsamlet en stor mængde spillemandsbøger, som bl.a. Mads Brems havde ejet. Disse gamle nodebøger fik han reddet, inden de var blevet kastet bort eller brændt, som det var meget almindeligt at gøre, når spillemanden døde. Efter Gunnar Køsters død i 1943 lå denne store, spændende samling spillemandsbøger i en lang årrække hængt og glemt på et loft hos en efterkommer på Fyn; men i 1982 kom samlingen frem i lyset og blev købt af Dansk Folke-minde-samling i 1988.

Det er så heldigt, at i begyndelsen af det utrykte manuskript fra 1910-1915² fortalte Gunnar Køster om danseoplevelser fra barndommen i Mygind. Så vi vil her lade ham selv fortælle om dans på Randerseggen ca. 1885-90:

"Se! Der kommer Spillemanden!" og Nyheden flyver videre fra den ene til den anden. Der skal nemlig være Liegstow for de smaa i Kresten Hansens Stuerstow og Knøjtern, det vil sige baade Drengern og Pigern, er allerede ved at komme - skønt det er alt for tidligt. -

Ja, hvem husker ikke Spillemanden komme anstigende med sine Instrumenter gemt i en Pose paa Ryggen eller i et Klæde under Armen. Vaaningshuset ligger højt med en stenpikket Skraaning ned mod Gaardspladsen og Møddingsstedet. Drengene der ellers var optaget af at hoppe fra Trappens Trin over Vejbanen til Møddingen standser i deres leg og stirre paa Musikanten, der lunt spørger dem "Skal I ha' Liegstow i Daw", og saa gaar han sindigt op af Trappen og dukker Hovedet under den gamle Egebjælke ind til Forstuen. SAS MAD 1753, staar der paa Bjælken. "Sas Mad" læste han, det er en underlig Seje "Vidste een ikke bedre?" smiler han lunt medens han skramler mellem de mange Træsko for at finde Klinken.

"Godau og valkommen Ais (Ais=Anders), no skal a", hilser Madmoderen og gemmer Remedierne ind bag Forhænget til Alkoven. Ais faar sig en lang Slurk af Krukken med Strømpebaandet og sætter sig paa Mandens Plads ved Bordenden paa den korte Bænk lige inden Døren. Snart faar han baade Kaffe og Kage, og Husbond, der kommer lige fra Stalden med Halm hængende efter sig, - byder paa en Dram og siden en Kaffe-puns. Snakken gaar godt og selv Madmor nedlader sig paa en Stol for at være mere med; selv er hun ikke den daarligste til at spørge. Ais maa holde for. Han ved jo heller ikke saa lidt af baade den ene og den anden Slags fra sin Færden i Gildesgaarde. Børnene tumler Gang paa Gang over det høje Dørtrin for at se "hvor langt han er kommen" - Endelig dukker Spillemanden op ved det lille Bord, hvor han pakker ud og stemmer Fiolen.

Der bliver med et stille i Stuen, saa man tydelig hører (Frands) Søren af Frandses erklære, at saadan en kniv vil han slet ikke give noget for ---. Mærkeligt nok er Iveren efter at danse tilsyneladende helt væk og efter at Spillemanden har spillet "de to nyeste" for tomt Gulv maa Madmor og hendes Piger ind for at faa dansen i Gang; Endelig tager en af de store Drengene Mod til sig og tumler over Gulvet for at byde en af Pigerne op. Vejen synes ham saa lang og Ryggen bliver mere og mere Rund, inden han naar at række Haanden frem.

Ais klemmer paa med Dobbeltgreb, tramper Takten med de halvskaftede for at faa gang i det - Han ved, at det nok skal komme - og det kommer ogsaa, selv om det tager tid.

I Pauserne stopper han Piben, bladrede søgende i Noderne, der ellers faar Lov at passe sig selv, og inden han tager ved igen, siger han, noget sjovt til de nærmest siddende.

Rummet, der før syntes saa stort, er nu trangt nok for de dansende, som ikke tager det saa nøje med Puf og Stød for at komme frem; og Støvet hvirvles op, og det synes at have kastet sin Forkærlighed paa Spillemanden, der nu allerede er bedækket af et tykt Lag.

Mollebrok - Rullen gaar - Sildeben i Maven - Pigerne Fornøjelse - Lottes Død, er særlig de Danse, der faar de fleste paa Gulvet. Men senere paa Aftenen, naar de mindste er gaaet hjem, begynder de større Børn at kræve ind "Maa vi faa Hornfiffen". Det er kun de mest drevne blandt Drengene, der kan danse den, derimod synes alle Pigerne at være ferme til den; og som Aftenen gaar giver de sig efterhaanden i Lag med baade Trekant, Korsfirtur, Tretur og andre. Indtræffer der Tvivl om udredningen træder Ais til, forklarer og dirigerer, viser Trin og markerer Appellerne - og saa gaar det. Henne ved Spillemandsbordet sidder ud paa Aftenen nogle sovende Drengene, der var for "Karleagtige" til at danse, men selv om de ikke har taget eet Trin, saa staar dog Legestuen og ikke mindst Ais i deres Erindring som noget enestaaende, - og det passer dem slet ikke siden hen at se Ais ved tællebænken lave noget saa prosaisk som at udgave et Par Kramtræsko.

Saaledes er det gaaet mig - og Erindringen om "mine egne gamle Spillemand" gør, at jeg ikke vil vige tilbage for at prøve paa at fortælle lidt om denne Egn, selvom jeg aldrig har set dem eller hørt dem tage et strøg paa deres violin. Dog synes jeg at dette Folk, som saa ofte har været med til at glæde andre, bør erindres ogsaa for eftertiden.

Derefter fortsætter manuskriptet om Koldingegnens spillemand, som falder uden for denne artikels emne.

Hornfiffen-varianten, som Gunnar Køster kendte, veksler hele tiden mellem hornfiffen-trinnene og polka og har ikke nogen afdeling med reel. Varianten med

reel-trinnene er en anden variant fra Randerseggen, som kom med i Randerseffet, da det blev udgivet i 1943.

Dansen har ikke kun været kendt på Randerseggen og kan genfindes bl.a. i Vestjylland som Syvspring.

Oprindeligt er Syvspring en meget gammel behændighedsdans, som intet har med Hornfiffen at gøre. Grunden til, at Hornfiffen kommer til at hedde Syvspring i Vestjylland, - og i øvrigt også andre steder, skyldes, at man laver 7 små bevægelser hver gang, man tager 1 hornfiffen-trin.

Da jeg var barn, dansede jeg Syvspring med min fars tante - Erna Sørensen. Hun er født i 1905 ved Lammefjorden i Odsherred og havde lært den i barndoms-hjemmet af sin moder. Den variant, hun dansede, var identisk med Gunnar Køsters.

Der er ikke nogen tvivl om, at dansen har været kendt under én eller anden form overalt i Danmark, da vi kan finde den i mange spillemandsbøger under navne som: Hornfiffen - Hornpine - Hornfeig - Horen Feif - Hornpipi - Hornpib - Hornfeld - Den lille Hollandske - Den lille Sorte (dette navn skyldes, at der på noden ved siden af var langt færre noder, så nodesiden med Hornfiffen virkede meget mere sort). Alle disse navne er egentlig "fordanskninger" af det engelske ord Hornpipe.

Oprindeligt var en Hornpipe et blæseinstrument, fra Wales og det nordvestlige England, som brugtes af hyrder. På blæseinstrumentet var der et mundstykke samt et træror med lydhuiler - sluttende med en lydtragt, der var lavet af et kohorn. Instrumentet kendes også fra andre kulturer, bl.a. i Nordafrika.

En Hornpipe er dog ikke kun et blæseinstrument - men også en dans, der har eksisteret siden middelalderen i Skotland og Wales og siden det 16. århundrede i England.

De engelske Hornpipe-danse kan inddeles i 3 hovedtyper. De findes som solo-danse - kredsdanse (pardanse) og række-danse, men mere om disse og vores Hornfiffen-melodi i næste nummer af Hjemstavsliv.

Kildehenvisninger:

Om Gunnar Køster: se Kolding Folkeblad 17/6 1939, 31/8 1943, 4/9 1943.

1. "Folkedansen i Danmark" af Klavs Vedel & Ralph Holm. Forlaget "Vort Land" 1946.

2. Findes som kopi i Pia og Per Sørensens dansearkiv.

3. "Vor gamle Spillemandsmusik" af Svend Jørgensen. Hjemstavsliv 13. årg. Nr. 4-1942.